

Es pot parlar d'una literatura austríaca?

Jacques Le Rider

Des que s'institucionalitzà al darrer segle de la monarquia dels Habsburg, és a dir, des d'August Sauer (1885-1926), la germanística austríaca, es planteja la qüestió d'una identitat de la literatura austríaca al si del conjunt alemany. Val a dir que la qüestió és més aviat complexa i no ha tingut, d'ençà de la fi del segle XIX, respostes definitives i del tot satisfactòries. El tema es planteja en termes de continuïtat històrica: ¿és raonable fer començar una literatura austríaca a l'edat mitjana fent referència, per exemple, al «Donauländischer Minnesang», tot relacionant la Nibelungenlied amb un espai danubià que prefigura Àustria? ¿És raonable, fet i fet, de fer començar la literatura austríaca pròpiament dita abans del naixement geopolític d'un estat habsburguès que encarnaria una primera forma d'identitat nacional austríaca? El problema no és només històric, també té a veure amb l'espai. ¿Quin territori hauríem de vincular amb la idea d'una literatura austríaca? ¿Per ventura tot el territori adscrit històricament a la mo-

narquia dels Habsburg ha de ser considerat paisatge literari austríac o, al contrari, cal admetre que els canvis esdevinguts al segle XIX apartaren definitivament alguns paisatges literaris de l'Europa central de qualsevol identificació austríaca?

Per adonar-nos de la dificultat que presenta per als mateixos austríacs la reflexió sobre la identitat de la seua pròpia literatura, prenc com a exemple el número de la revista *Österreich-Zeitschrift für Geschichte* publicat el 1917.¹ El to del número és nostàlgic, gairebé pessimista. Wilhelm Bauer confessa a l'article introductor (titulat «Àustria») que se sent incapaç de definir una «nació» austríaca. Es limita a considerar que només el sentiment de pertinença que cada u té (o no té) és el que pot definir aquesta nació austríaca. I afegeix que la pluralitat és inherent a la idea d'Àustria (*Völkerviellheit, Völkervielerlei*).

L'article següent d'aquest número 1 de la revista *Österreich* és de l'historiador Alfons Dopsch, que escriu sobre la «Mitteleuropa, un problema de la vella Àustria (1849-1856)», amb referència a Karl von Bruck i Lorenz von Stein. Dopsch recorda que Bruck i Stein prefiguraven una posició *groß-deutsch* a la manera de Friedrich Naumann i aspiraven a superar el dualisme austroprussià.

Jacques Le Rider és professor de literatura alemanya a la Universitat de París VIII. És autor, entre altres, de *La Mitteleuropa* (PUF, 1996). Aquest article aparegué a la *Revue Germanique Internationale* 8, 1997.

Després de tres articles sobre història d'Hongria, Polònia i Eslovènia, i d'un estudi de Hans Tietze sobre «El problema de la història de l'art austríac», que planteja la qüestió de si es pot parlar d'una història de l'art «austríac», propi de la «Gesamtmonarchie», o si més aviat són les històries de l'art regionals les úniques vàlides, la gran figura de la germanística austríaca, August Sauer, escriu sobre «Les missions específiques de la recerca d'història literària a Àustria».

L'article d'August Sauer consisteix en un elogi de Josef Nadler:

Per a Nadler, els portadors de l'evolució literària no són les personalitats individuals, sinó les races i els territoris (*Stämme und Landschaften*) que apareixen els uns al costat dels altres, o enmig dels altres, que es barregen i es confonen, que s'influeixen i es combaten, que s'imposen com a dominants i hegemònics, que després perden importància fins que finalment, al fil de les èpoques, s'estableix una reconciliació, un equilibri, una unió dels contraris. No es tracta, doncs, de rebutjar, sinó de donar base i fonament a la història de les idees, de les visions del món –a la qual els altres investigadors donen la més gran importància–, a la història dels temes i els arguments, de l'estil, de les formes i els gèneres.

August Sauer recorda que segons Nadler, «la raça bavaresa-austríaca» (*der bayrisch-österreichische Volksstamm*)² estengué la seua presència i irradiació a l'est d'Europa, fins al món eslau i hongarès. El mèrit de Nadler fou de posar en relleu les especificitats d'aquest paisatge bavarès-austríac: el barroc i el teatre popular vienès. La germanística austríaca havia d'escorcollar les

províncies austríaques i, d'entrada, havia de dur a terme l'edició dels manuscrits guardats a la Biblioteca Nacional de Viena, però també als arxius i biblioteques de les capitals provincials. I d'altra banda, s'imposava una obertura al comparatisme, en la mesura que «a Àustria més que enlloc la literatura alemanya es troba amb literatures estrangeres» (p. 66). August Sauer proposa la creació d'un «Reichsinstitut für österreichische Literaturforschung» seguint el model de l'Institut für österreichische Geschichtsforschung.

Pàgines després, Oswald Redlich anuncia l'aparició d'una «Neuere österreichische Biographie». I el mateix Josef Nadler ressegueix el sorgiment, a cavall entre els segles XVII i XVIII, del «Barroc bavarès», que s'afirma com «la força dominant en les arts i la literatura, sobretot en la música i el teatre» (p. 156). L'evolució de l'antiga Baviera és inseparable de la de la marca danubiana (Altbayern, Donaumark).

Cap a la fi del número trobem encara un estudi interessant d'Oskar von Halecki, titulat «Entre el mar Bàltic i el mar Negre». Halecki diu que la frontera que separa la Mitteleuropa de l'Osteuropa russa no correspon a les fronteres de l'URSS. Calia remuntar-se a la Polònia dels Jagellon, a l'estat que unia Polònia i Lituània, per a entendre, conclouia Halecki, que els estats bàltics formaven part de la Mitteleuropa.

No costa gaire adonar-se'n que, en aquest número d'*Österreich*, la definició de l'*austricitat* en literatura oscil·la entre l'enfocament «habsburguès», que insisteix en la pluralitat i el comparatisme centroeuropeu, i l'enfocament regional (o nacional?) que mira de trobar una identitat cultural austríaca dintre del perímetre de la nova República d'Àustria.

Per tal de superar tots aquests problemes de definició³ i alliberar-nos dels atzucacs teòrics, propose de seguir la via oberta per les anàlisis del germanista de Salzburg Walter Weiss.⁴ Aquest afirma, amb la gran majoria dels historiadors, que només a partir del segle XVII es constitueix una identitat geopolítica habsburguesa. Al mateix temps sorgeix un medi de productors i de públic per a una literatura habsburguesa i potser ja austríaca. Aquest medi està format per l'aristocràcia, l'exèrcit, l'església, els funcionaris públics. A l'època de Maria Teresa i encara més en l'època de Josep II, la monarquia dels Habsburg tendeix vers la centralització i una organització més racional i més moderna. El dualisme austro-prussià enforteix el sentiment d'una identitat austríaca diferent de la dels territoris d'Alemanya del nord i del sud. Però aquest dualisme austro-prussià difumina decididament els contorns del mapa de la literatura austríaca perquè, per exemple, Silèsia passà a ser territori prussià després de la Guerra dels Set Anys. I tanmateix, la literatura barroca silesiana era part integrant de la literatura habsburguesa i, per no esmentar més que un cas, les tragèdies polítiques de Lohenstein s'entenen malament sense referència al Sacre Imperi Romà Germànic encapçalat per la casa dels Habsburg. Es veu d'entrada: el problema dels territoris és un dels més seriosos a l'hora de definir amb una mica de perspectiva històrica la noció de literatura austríaca. El mateix problema que planteja Silèsia es planteja també pel que fa als territoris de la monarquia dels Habsburg perduts als segles XIX i XX.

La qüestió que se'ns presenta –com deia en un article de referència l'historiador vienesès Gerald Stourzh– té a veure amb «der Umfang der österreichischen Geschichte»

[l'abast, l'àmbit de la història austríaca].⁵ D'altra banda, el principi mateix del mite habsburguès –segons la fórmula de Claudio Magris– rau a postular que tots els territoris de la monarquia dels Habsburg formen una totalitat –*ein totum*, en l'expressió del príncep Eugeni, amb data de 1726. D'aquesta manera, l'historiador de la literatura ha de guardar-se de dos excessos: el que consisteix a annexionar a la literatura austríaca tot el que té a veure, de prop o de lluny, amb la història de la monarquia dels Habsburg; però també el de voler separar de la literatura austríaca allò que té a veure amb l'extensió natural, històrica, del mite habsburguès. Ara bé, aquesta vacil·lació no és privativa dels germanistes sinó dels austríacs en general, la presa de consciència nacional dels qual és un procés progressiu farcit de crisis des de l'època de la Revolució Francesa. De fet, només es pot considerar estabilitzat després de 1945.

El debat sobre la identitat austríaca de la literatura de llengua alemanya d'Àustria és, per consegüent, tan complex i tan prolongat en el temps com el debat sobre la idea d'una «nació austríaca». Des d'un cert punt de vista alemany, la qüestió de l'especificitat austríaca en literatura, i més àmpliament en història cultural, es tracta d'una manera en general desimbolta i polèmica. Desimbolta en la mesura que sovint els germanistes alemanys inclouen, sense ombra de dubte, en la història de la literatura alemanya els autors austríacs de la mateixa manera que els de la Suïssa de parla alemanya. Encara recentment, arran de la celebració del Saló del Llibre austríac en el marc de la Fira del Llibre de Frankfurt el 1995, la polèmica girava en bona part al voltant de la tendència alemanya a annexionar-se els autors i els textos austríacs. La crítica literària i la

universitat alemanya accepten a tot estirar un matís regional en la literatura alemanya, però no una literatura nacional distinta de la literatura nacional alemanya. Es tracta doncs d'una visió de les coses més aviat desimbolta, i prou, però en l'època del nacionalisme alemany triomfant, aquesta manera d'enfocar la qüestió havia estat fortament polèmica.

És així com l'historiador alemany Treitschke considerava Àustria «dem Deutschtum entfremdet» (perduda per a la germanitat) des de la Contrareforma, perquè Àustria havia renunciat a seguir la via recta de la Reforma protestant i la unificació nacional alemanya. Per donar compte d'aquesta especificitat austríaca definida negativament com un retard o una mena d'aberració respecte d'un destí cultural que hauria d'haver estat un destí alemany, es va estendre des de final del segle XIX el costum d'emprar l'etiqueta del «barroc». Però aquesta denominació, manllevada de la història de l'art i de la música, no fou mai objecte, pel que fa a la literatura, d'una definició mínimament consistent. Sobretot perquè hom no caracteritza el barroc com una època, sinó com el component fonamental d'un esperit nacional –així és en Nadler, Rommel o Sedlmayer–; la noció de barroc es dilueix i, comptat i debatut, resulta ben poc concloent per a qui tracta de definir de manera precisa el que té d'austríac la literatura alemanya d'Àustria. Cal afegir que aquesta etiqueta del barroc se'n presenta avui arcaica i periclitada després del redescobriment de l'*Aufklärung* austríaca, que s'estén des del segle XVIII a la renovació de la filosofia austríaca al segle XX amb el Cercle de Viena, Wittgenstein, etc., però també després del redescobriment de la modernitat vienesa del canvi de segle

(del XIX al XX) i de l'època d'entreguerres, que tampoc deuen gran cosa a una tradició pretèsament barroca inherent a la literatura austríaca.

El problema fonamental de la definició de la literatura austríaca té a veure amb la llengua. Si ens atenim a la definició de Herder i Grimm segons la qual «Literatur in deutsche Sprache ist deutsche Literatur» [la literatura en llengua alemanya és literatura alemanya] en la mesura que «deutsche Literatur» és *ipso facto* «Nationalliteratur», Àustria forma part d'una *Sprachnation* i d'una *Kulturnation* germànica, per no dir alemanya. A la llum d'aquesta definició en aparença evident, la idea de literatura austríaca apareix com un mite identitari i potser fins i tot com una confusió intel·lectual. Tanmateix, el sentiment de parlar una llengua diferent de la dels alemanys es troba sens dubte a la base del sentiment d'identitat austríac. Al sarcasme de Treitschke li han respost les burles d'alguns intel·lectuals austríacs d'ençà del segle XVIII contra el *Hochsprache* alemany considerat com un *Protestantischer Dialekt* (l'expressió és del mateix Grimm). La resistència a la germanització en l'època de Maria Teresa i de Josep II, per descomptat, era cosa de les nacionalitats no alemanyes de la monarquia dels Habsburg, però també afectava les capes populars de la petita burgesia germanoparlant dels territoris de la monarquia, que no acollien de grat aquesta homogeneïtzació lingüística sota el signe del «Diktat del Hochsprache».

Des del punt de vista austríac, tal com s'afirma ja en l'època de Grillparzer, caldria parlar d'una germanofonia en el mateix sentit que es dóna a la idea de la francofonia. A partir d'un sòcol lingüístic comú s'haurien desenvolupat variants nacionals i

regionals tan profundament diferents quant a fonètica i, de vegades, vocabulari i sintaxi respecte del francès de França que la idea de la normativitat d'una llengua nacional hauria perdut sentit. Valdria més parlar d'un procés de diferenciació i d'integració, segons la fórmula de Walter Weiss.⁶

Existeix una llengua austríaca? Sí, si hem de creure els lectors més primmirats de Grillparzer, Adalbert Stifter o Thomas Bernhard. Diversos lingüistes destacables com ara Wolfgang Pollack⁷ creuen en la idea d'una llengua austríaca que no es limita a alguns particularismes aplegats al famós fascicle del Duden *Wie sagt man in Österreich?* [Com es diu a Àustria?]. Aquest debat sobre la llengua austríaca com a diferent de la llengua alemanya es dificil de resoldre però té en tot cas el mèrit de qüestionar alguns estereotips alemanys que han assolit d'ençà del segle XVIII la força de l'evidència. Així, la idea mateixa de la «Deutsche Nationalliteratur» és qüestionada pel debat sobre l'especificitat de la literatura austríaca. S'ha de comptar també el fet que la monarquia dels Habsburg, molt més que no pas el Reich alemany, incloïa una gran diversitat de paisatges literaris no alemanys, com ara la literatura txeca, hongaresa, eslovena, romanesa o croata de llengua alemanya fins al final del segle XVIII, o també la literatura jueva de llengua alemanya, de Kafka i Canetti a Paul Celan. Llavors, la reflexió sobre la llengua i la literatura austríaca permet alliberar la germanística de la tirania d'allò nacional.⁸

Un enfocament possible de la definició de la identitat austríaca al si de la literatura alemanya consisteix a parlar d'un sistema literari austríac diferent del sistema literari alemany. El sistema literari austríac es defineix per exemple en termes de periodització. Certes grans seqüències de la literatura

alemanya com l'«Sturm und Drang» o el naturalisme s'hi troben en bona part absents, o almenys molt menys perfilades, que en la literatura alemanya canònica.

D'altra banda, alguns períodes com el Biedermeier o la modernitat del canvi de segle al voltant de 1900 tenen a Àustria un fort caràcter regional que els fan molt més originals i recognoscibles que el seu equivalent del costat alemany. El Biedermeier, en efecte, restà ofegat a Alemanya per la fi de la «Goethe Zeit» mentre que el període al voltant de 1900 apareix a Alemanya molt més dispers i menys dens que la «Gesamtkunswerk» de la modernitat vienesa. Però hi ha alguna cosa més enllà de les diferències de periodització que permet distingir una història de la literatura austríaca al si de la literatura alemanya en sentit ampli. Hom pot per exemple trobar gèneres específicament austríacs com el Volkstheater, que tingué una importància al costat austríac sense parió a l'alemany, i a més amb una interacció amb el Nationaltheater, el Hoftheater i el Burgtheater, del segle XVII al XX, que ha estat una dimensió particularment central de la història del teatre vienès i austríac de Grillparzer a Thomas Bernahrd. Un altre gènere que assoleix la perfecció en la literatura austríaca és l'assaig, que té sens dubte arrels en la cultura de *Feuilleton* [pàgines culturals] de les gasetes i diaris vienesos del segle XIX i de l'època entorn del 1900. Aquest art de la forma breu, alhora reflexiu i humorístic en la seua vessant polèmica, ateny la quintaessència i la perfecció amb Karl Kraus, Robert Musil o Hermann Broch.

La gran especificitat del sistema literari austríac, emperò, està lligada a determinades temàtiques. La tesi de Roger Bauer ha mostrat fins a quin punt, tant en el teatre

popular com en el teatre de cort, l'ordre de Déu és el model al qual hauria de subjectar-se l'ordre de la societat humana. És habitual presentar aquest tema de l'ordre, de l'*ordo divinus*, com un tema recurrent de la literatura austríaca. És en el fons el tema que es troba al centre de la tesi de Claudio Magris sobre *El mite habsburguès* i el retrobem fins i tot als nostres dies per exemple en Robert Menasse, al seu pamflet *Die sozialpartnerschaftliche Ästhetik*, del 1991, que suggereix que la literatura políticament correcta dels austríacs dels anys de Kreisky i següents consisteix a exaltar l'apaivagament de les contradiccions, l'harmonia dels contraris. En Magris, com una mica després en Menasse, l'*ordo divinus* de què parlava Roger Bauer és derivat cap a dimensions humanes, massa humanes, perquè es tracta sobretot de l'ordre governat per la burocràcia i l'economia social de mercat. És veritat que molts escriptors austríacs i molts crítics es revoltent contra la idea del mite habsburguès com una constant i una característica de la literatura austríaca perquè aquest mite, en la mesura que significa una continuïtat nostàlgica, pot aparèixer com una feblesa més que no com una qualitat de la literatura austríaca.

Contra aquesta manera de veure les coses, hom ha fet diverses temptatives de presentar una altra Àustria revoltada, crítica, anarquista, individualista, com per exemple l'antologia de Gustav Ernst i Klaus Wagenbach publicada el 1979 i titulada *Literatur in Österreich, rot ich weiss rot.*⁹ El perill al qual són proclius els escriptors és el de construir un cànon literari austríac que tria determinats escriptors en funció de determinats prejudicis. Es va veure molt bé el 1995 quan s'hagué d'organitzar un «Schwerpunkt Österreich» a la Fira del

Llibre de Frankfurt. Tan sols hi van ser convidats els autors austríacs que responien a determinats criteris sobre l'austriacitat en literatura. A la inversa, el fet de ser austríac fora de circumstàncies favorables com el Saló del Llibre austríac a Frankfurt pot ser el pretext per a una exclusió del camp literari alemany en sentit ampli.

L'antologia *Literatur über Literatur*¹⁰ editada arran del Mil·lenari d'Àustria aplega una sèrie de reflexions molt variades i contradictòries sobre l'«austriacitat» en literatura. La gran majoria d'aquests escriptors contemporanis austríacs odien l'etiqueta «literatura austríaca», que sembla qüestionar la seua pertinència a la (gran) literatura alemanya. Però odien també que s'oblidi la seua especificitat austríaca. Sobta fins i tot un cert retorn del «patriotisme literari austríac» d'ençà dels anys de 1970.

El debat sobre la identitat de la literatura austríaca pot tenir, doncs, conseqüències normatives que menen a sobrevalorar la importància d'algunes petites diferències¹¹ tot fent oblidar les diferències més profundes, les que fan que autors que no tenen gran cosa en comú es retroben i s'apleguen a molts decennis de distància –tot confós: novel·la, poesia, teatre–, en alguns grans denominadors comuns de l'austriacitat literària. És una veritable paradoxa: ara s'espera d'un autor austríac una austriacitat perfecta, ara se li retreu com un provincialisme que l'allunyaria del mercat editorial, dels mitjans de comunicació i del públic de les llibreries. Vet aquí per què des dels orígens d'aquest debat de germanistes, l'escriptor austríac s'ha revoltat recurrentment contra l'imperatiu d'escriure *more austriaco*, alhora que reclama de l'Estat austríac un reconeixement específic. Ja era així en el cas de Grillparzer i és també així a hores d'ara en el cas d'aquest estol

impressionant d'escriptors i literats que es beneficien d'un sistema de subvencions i beques extraordinàriament desenvolupat a la República d'Àustria.

Un altre risc de la discussió sobre la identitat austríaca en literatura, quan se centra en la diferència entre Àustria i el món alemany,¹² és d'infravalorar l'interès i la importància d'altres fenòmens i transferències culturals. A còpia d'exagerar l'abast de la tensió germanoaustríaca,¹³ s'oblida que la identitat austríaca es també una construcció francesa, una construcció italiana, segons els contextos. Hom podria resseguir en aquests dos casos, però també en altres àmbits culturals (com ara Rússia, la República Txeca, etc.), tradicions de discurs sobre la literatura austríaca que s'inscriuen en un enfocament diferenciat respecte del món alemany. Cal entendre també que aquest interès per la definició de la identitat austríaca en literatura es fa ressò d'un programa ideològic, d'una veritable política cultural austríaca que comença en l'època en què els Habsburg maldaven per consolidar la seua monarquia tot inventant un sentiment de pertinença supranacional, que continuà en l'època de la primera República, que tantes dificultats trobà per afermar-se enfront del seu poderós veí alemany, i que ha florit finalment sota la segona República, de la qual es pot dir que s'autopercep bàsicament com un Kulturstaat, com un estat-nació que vol ser jutjat en particular per la qualitat de la seua política cultural. Així, el germanista que reflexiona sobre la identitat austríaca en literatura ha de ser ben conscient de totes les interferències polítiques, ideològiques, històriques, i de totes les formes d'interculturalitat que fan la discussió extremament complexa.

Una altra forma de plantejar la qüestió és preguntar-se sobre el lloc del sistema

literari austríac en el context del gran conjunt centreeuropeu una vegada que es van formar les literatures nacionals en llengua txeca, hongaresa, polonesa, etc. L'aproximació comparatista en aquest context revela regularitats (períodes, temàtiques, etc.) que lliguen la literatura austríaca tan estretament o més a un conjunt centreeuropeu que al conjunt alemany. Per tal de circumscriure aquesta pertinença de la literatura austríaca a un conjunt centreeuropeu més ampli, podem evocar les grans obres enciclopèdiques publicades o començades en l'època dels Habsburg. És el cas de la monumental *Deutsch-Österreichische Literaturgeschichte* de Nagl-Zeitler-Kastle, que presenta la literatura austríaca dels territoris actuals de la República d'Àustria en el context d'una fabulosa varietat de paisatges literaris de llengua alemanya al centre d'Europa. Es pot dir que la idea nadleriana d'un regionalisme dels paisatges literaris austríacs seria la prolongació d'aquesta *Deutsch-Österreichische Literaturgeschichte*. Més recentment, alguns treballs especialment remarcables de comparatistes com Zoran Konstantinović o György Vajda,¹⁴ han posat en relleu les possibilitats d'un enfocament que situa la literatura austríaca en el context de la Mitteleuropa. Així mateix, l'historiador Moritz Csáky obre camins molt útils quan parla de la pluralitat com el tret més específic de la identitat històrica de la monarquia dels Habsburg. En tot cas, no hauríem d'estar-nos de plantejar la qüestió, una mica maliciosa, de si aquestes teories de la pluralitat centreeuropea com a marca de reconeixement de la identitat austríaca en literatura no deuen ser simplement l'abillament científic del mite habsburguès de què parlava Claudio Magris. Una altra manera de formular un programa que potser no

era sinó un somni del príncep Eugeni: fer-ne, de la marqueteria dels pobles i de les llengües, una totalitat, un *totum* coherent.

Alguns dels millors assaigs crítics sobre la idea de «literatura austríaca» són obra de germanistes de la «Mitteleuropa». Es pot esmentar l'exemple de Stefan H. Kaszynski, director de l'Institut d'Estudis Germànics de la Universitat de Poznan, amb una contribució cabdal a la definició de l'austriacitat en literatura. Kaszynski analitza les formes (el fragment, l'aforisme) o els temes (el castell) que la literatura austríaca ha fet servir més que cap altra.¹⁵

Sens dubte el problema identitari ha obnubilat la germanística austríaca i el món sencer dels germanistes que es dediquen a un corpus de literatura dita austríaca, però aquest problema identitari ha suscitat paradoxalment debats teòrics originals i inèdits. En particular, aquesta reflexió condueix *nolens volens* a una impugnació permanent de les grans simplificacions de la història de la literatura patrocinades pels germanistes alemanys. La reflexió sobre l'austriacitat en literatura mena a sotmetre a dubte metòdic el sòcol ideològic de la Germanistik i de la Nationalliteratur elevada a dogma d'ençà de final del segle XVIII. Però a partir del moment que la idea de literatura austríaca es transforma en cànon,¹⁶ en convenció, en falsa evidència, esdevé estèril i sobrera. Això explica el fet que un dels millors especialistes en la qüestió, Wendelin Schmidt-Dengler, en parle sempre, per dir-ho així, malhumorat.¹⁷ Enfront dels qui obliden l'especificitat austríaca, el germanista austríac fa mans i mànigues per a recapitular algunes veritats bàsiques. Enfront dels qui grapegen la identitat austríaca fins reduir-la a un estereotip no verificable, el mateix germanista hi oposa el dubte metòdic.

Dues remarques, per acabar. La primera voldria posar en paral·lel el cas d'Àustria i el de Suïssa, car també la Suïssa de llengua alemanya ha produït una literatura habitada per un fort sentiment de diferència i alhora de pertinença a un conjunt nacional helvètic. Però a Suïssa els germanistes, o si més no els més grans, no s'han dedicat prioritàriament a la literatura suïssa. Pensem en Steiger, Pestalozzi o Peter Szondi: s'han interessat per la literatura suïssa o per la gran literatura europea i prou? En canvi, a Àustria els germanistes, i fins i tot els més destacats, s'han vist menats a dedicar-se a la literatura austríaca i a concentrar-se en la seua defensa i il·lustració.

La darrera remarca és per a suggerir que cal alliberar-se de la tirania del mot *identitat*. Aquest mot potser és en ell mateix un parany si implica una idea de permanència i de solidesa a través dels segles i els estats. No és certament en aquest sentit que es pot parlar d'una identitat literària austríaca. Però es pot, sense cap mena de dubte, parlar de l'especificitat d'un sistema literari propi d'Àustria. □

Traducció de Jaume Soler

1. *Österreich-Zeitschrift für Geschichte*, ed. a cura de Wilhelm Bauer, Verlag von L. W. Seidel Sohn in Wien, any 1, 1917, núm. 1 (a la coberta porta data de 1918-1919).
2. Traduïm com a *raça* el mot *Volksstamm* que, en altres contextos, significa nacionalitat. [La traducció també podria ser *poble* en sentit ètnic. N. del t.]
3. La història d'aquest debat ha estat analitzada per Robert Bauer, «Österreichische Literatur oder Literatur aus Österreich?», dins *Deutschland und Österreich. Ein bilaterales Geschichtsbuch*, ed. a cura de Robert A. Kann i Friedrich Prinz, Viena, Jugend&Volk, 1980, pp. 264-287.

4. Walter Weiss, «Ausblick auf eine Geschichte österreichischer Literatur», dins *Literaturgeschichte: Österreich, Prolegomena und Fallstudien*, ed. a cura de W. Schmidt-Dengler, J. Sonnleitner i K. Zeyringer, Berlín, Erich Schmidt Verlag, 1995.
5. Gerald Stourzh, «Der Umfang der österreichischen Geschichte», dins *Probleme der Geschichte Österreichs und ihrer Darstellung*, ed. a cura de Herwig Wolfram i Walter Pohl, Viena, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1991, pp. 3-27.
6. Walter Weiss, «Literatur-Sprache», *Sprachkunst*, 1994, vol. XXV, núm. 1, pp. 3-15.
7. Wolfgang Pollack, *Was halten die Österreicher von ihrem Deutsch? Eine sprachpolitische und sozio-semiotische Analyse der sprachlichen Identität der Österreicher*, Viena, Institut für Sozio-Semiotische Studien, 1992.
8. Vegeu Wendelin Schmidt-Dengler, «Und es gibt sie noch. Deutsche bzw. "teutonzentrische" Literaturgeschichten lassen den Eindruck entstehen, als ob die österreichische Literatur ein Fall für die Devianzforschung sei», *Falter* (Viena), núm. 41, suplement, p. 20.
9. *Tintenfisch* 16, Berlín, Verlag Klaus Wagenbach, 1979.
10. Petra Nachbaur i Sigurd Paul Scheichl, *Literatur über Literatur. Eine österreichische Anthologie*, Graz, Estíria, 1995. Ja el recull *Für und wider eine österreichische Literatur*, ed. a cura de Kurt Bartsch, Dietmar Goltschnigg i Gerhard Melzer, Königstein, Athenäum, 1982, deixava veure que l'«austricitat» funciona com a exclusió i alhora com a distinció.
11. Joseph P. Strelka, *Zwischen Wirklichkeit und Traum. Das Wesen des Österreichischen in der Literatur*, Tubinga-Basilea, Francke Verlag, 1994, arriba a parlar de l'«essència» austríaca. Per no dir l'«ànima» austríaca...
12. Vegeu Gabriele Holzer, *Verfreundete Nachbarn. Österreich-Deutschland. Ein Verhältnis*, Viena, Verlag Kremayr&Scheriau, 1995. Gabriele Holzer cita com a exemple de l'annexionisme alemany una antologia del 1991 titulada *Deutschland erzählt: Von Rilke bis Handke*.
13. Com fa Karl-Markus Gaus a l'assaig *Ritter, Tod und Teufel*, presentat al Saló austríac de la Fira del Llibre de Frankfurt el 1995.
14. Zoran Konstantinović, «Figuration mitteleuropäischer Geistigkeit. Versuch einer literarhistorischen Periodisierung», dins *Deutsche Literatur Ostmittel- und Südosteuropas*, ed. a cura d'Anton Schwöb, Munic, Südostdeutsches Kulturwerk, 1992; György M. Vajda, *Wien und die Literaturen in der Donaumonarchie. Zur Kulturgeschichte Mitteleuropas 1740-1918*, Bohlau, 1994.
15. Stefan H. Kaszynski, *Identität, Mytisierung, Poetik. Beiträge zur österreichischen Literatur im 20. Jahrhundert*, Poznan, Publicacions de la Universitat Adam Mickiewicz, 1991.
16. *Die einen raus – die anderen rein. Kanon und Literatur: Vorüberlegungen zu einer Literaturgeschichte Österreichs*, ed. a cura de W. Schmidt-Dengler, J. Sonnleitner i K. Zeyringer, Berlín, Erich Schmidt, 1994.
17. Wendelin Schmidt-Dengler, *Bruchlinien. Vorlesungen zur österreichischen Literatur 1945 bis 1990*, Salzburg-Viena, Residenz Verlag, 1995.